

Repere socio-istorice în studiul proprietății colective din două comune foste grănicerești

Monica Șișeștean

Universitatea „Spiru Haret”, București

The article describes the attitudes of the community towards the collective property. The study consists in three parts: an introductory presentation of a collective property located on the former border separating two communes from Bistrița-Năsăud county, a description of the collective property nowadays and an analysis of the manner the villagers legitimate the rights upon the property.

Keywords: property, law, community, forest, family, owner

Cuvinte-cheie: proprietate, drept, comunitate, familie, pădure

Introducere

Studiul de față reprezintă concretizarea unor cercetări de teren pe care le-am realizat în vara anului 2007 în comunele Șanț¹ și Rodna, din județul Bistrița-Năsăud. În comunitățile menționate, în afară de terenuri arabile și fânețe individualizate la nivel de gospodărie, există o proprietate comună asupra pădurilor al căror regim nu poate fi înțeles decât istoric. Normele juridice moderne care reglementează raporturile comunității cu un bun deținut în indiviziune trebuie analizate în corelație cu drepturile asupra proprietății, legitimize istoric, prin raportare la un sistem cutumiar care a fixat și a reglementat în trecut regimul proprietății colective.

În acest demers, care se înscrie între abordările specifice istoriei sociale, ne-am propus să analizăm evoluția acestei proprietăți și implicit procesualitățile normative care au determinat formalizarea regimului de administrare a terenurilor forestiere.

Trebuie menționat că actualmente în procesul de gestionare a proprietății comune², în afară de membrii comunității care au statut de coproprietari, mai sunt angrenate o serie de instituții, ocoale silvice private sau de stat, primărie, cu rol important în reglementarea accesului la proprietate. În comunele Șanț și Rodna, cum de altfel am observat și în alte comunități pe care le-am studiat în județele Sibiu și Caraș-Severin, cota-parte de masă lemnoasă pe care o primesc localnicii anual reprezintă obiectivarea dreptului de proprietate. Cantitatea de lemn de construcție și de foc este fixată în conformitate cu un regim silvic care nu permite comunității să beneficieze în mod absolut și nelimitat de pădure. Instituirea planurilor de tăiere, elaborarea amenajamentelor silvice în vederea unei exploatare raționale a terenurilor forestiere reprezintă încercări de uniformizare a regimului proprietății comune.

Dar care este procesul istorico-social ce a determinat actuala formalizare a regimului

terenurilor forestiere? Pentru a răspunde la această întrebare vom încerca un mic excurs istoric care ne va permite fixarea unor repere fundamentale în surprinderea dinamicii proprietății colective din comunele Șanț și Rodna.

Până la constituirea structurilor silvice, în Transilvania la sfârșitul secolului al XIX-lea, iar în Vechiul Regat în 1910, raporturile comunității cu proprietatea comună erau fixate cutumiar, în termenii unui acces permis în funcție de nevoile acesteia, oricum limitate de slaba integrare a spațiului rural în câmpul economiei de piață, astfel încât pădurea reprezenta, în primul rând, o componentă a economiei rurale de subsistență.

Scurt istoric al Văii Rodna. Intrarea sub administrarea cetății Bistrița

Istoria acestor comunități este marcată de existența unor autorități exterioare, reprezentate fie de scaunul săsesc al Bistriței, fie apoi de regimul habsburgic sau cel maghiar, care au modificat într-o măsură variabilă logica internă de organizare a acestor localități situate, începând cu evul mediu târziu, într-un spațiu de interferență cultural-politică. Din secolul al XVIII-lea, cele două comune au făcut parte, alături de alte 42 de localități din Valea Someșului sau Rodnei, din Regimentul nr. 2 de Graniță constituit începând cu anul 1762 de Maria Tereza și Iosif al II-lea. În Evul Mediu, această regiune istorică a avut un statut similar cu cel al Țării Făgărașului, Vrancei, fiind o zonă de țărani liberi.

Începând cu secolul al XIV-lea, Valea Rodnei va intra sub jurisdicția cetății Bistrița, iar timp de aproape trei secole, până la constituirea graniței, comunitățile din această zonă au fost supuse unui regim care intra în contradicție cu drepturile și libertățile pe care le aveau inițial: „Magistratele săsești au început a asupri și îngreuna cu impozite grele pe locuitorii români din comunele încorporate jurisdicțiilor săsești, altfel și magistratul din Bistrița începuse deja a ignora drepturile comunelor din Valea Rodnei și a le supune la libertăți ce nu conveneau cu

starea de libertate, cu care au fost anexate la cetatea Bistrița” (Florian Porcius, *Istoricul ținutului grăniceresc al Năsăudului*, 2005). La început, locuitorii Văii Rodna plăteau impozite pentru brânză, lemne de foc, scânduri, bărne etc. Ulterior, începând cu secolul al XVIII-lea, prestau sarcini de tip urbarial³.

Gheorghe I Rakoczi⁴ preciza că în 1639 munții erau în proprietatea localnicilor, în schimb, magistratul săsesc, în perioada 1708-1754, va redistribui anual averile comunale între comunele Văii Rodna, dar și unor localități săsești. Chiar dacă erau proprietare asupra terenurilor forestiere, a existat o tendință a magistratului de a limita accesul comunităților la pădure și, de asemenea, de a considera munții ca fiind o proprietate alodială⁵. În anul 1745, comunele din Țara Năsăudului⁶ au fost denumite oficial iobage prin înscrierea lor în „tabelele de dări” (Valeriu Șotropa, 1975). Măsura adoptată de magistratul săsesc, care s-a considerat domn de pământ, contravenea diplomelor emise începând cu secolul al XV-lea de regii Matei Corvin și Vladislav, prin care locuitorii Văii Rodna erau declarați liberi. Regimul impus de patriciatul orășenesc a amplificat fenomenul bejeniei, fapt care l-a determinat pe Leopold I să interzică, începând cu anul 1699, migrarea transilvănenilor în Vechiul Regat. Rațiunile care au determinat această decizie au fost atât de ordin economic, dar și de ordin politic, întrucât contactul cu populația din Moldova ar fi întărit conștiința unei identități comune, slăbindu-se astfel autoritatea împăratului.

În faza premergătoare anexării, localitățile, care ulterior au intrat în componența Regimentului de Graniță, erau structurate în conformitate cu o serie de cutume specifice obștilor vicinale, care ulterior se vor regrupa de-a lungul Văii Someșului, formând o confederație.⁷

Regimul habsburgic

Intrarea Transilvaniei și Banatului sub autoritatea politică și militară a Imperiului habsburgic, în urma păcii de la Karlowitz (1699), încheiată între turci și austrieci ca urmare a

luptei de la Zenta, a generat o serie de schimbări în statutul comunităților anexate cetății Bistrița. Anexarea celor două regiuni istorice a avut loc în timpul lui Leopold I, împărat al Imperiului roman de națiune germană, în perioada 1640-1705.

În vederea legitimării și consolidării poziției românilor, în raport cu cele trei națiuni recunoscute oficial în Transilvania, maghiarii, sașii și secuii (în urma semnării la 16 septembrie 1437 a *Unio Trium Nationum*), habsburgii, pe de-o parte, au construit ideologia originii comune romane a Casei de Habsburg și a românilor, iar pe de altă parte, au recunoscut și întărit o serie de drepturi ale comunităților militarizate.

Pe fondul ideilor iluministe, începând cu Maria Tereza⁸ și Iosif al II-lea⁹, sistemul monarhic de guvernare se reconfigurează, iar forma pe care o capătă este cea despotismului luminat. Despotismului luminat a reprezentat un sistem de guvernare de tip neofeudal, o formulă hibrid între forme feudale de conducere și principii de tip iluminist fundamentate raționalist. Înglobarea în politicile imperiale a unor elemente capitaliste, a avut ca scop primordial consolidarea autorității dinastice și în subsidiar îmbunătățirea stării socio-economice a comunităților care intrau sub jurisdicție habsburgică. Politica imperiului, din perioada de sfârșit a secolului al XVIII-lea, obiectivată într-o serie de reforme de tip social, economic, administrativ, reprezentau imixtiuni etatiste pe care le puteam plasa în faza capitalismului mercantilist, a acumulării primitive de capital. Interesele manifestate de Casa de Habsburg erau gândite în conformitate cu contextul social, economic și politic al vremii. Primordial, habsburgii urmăreau să-și consolideze poziția politică în context european, pe acest fond, militarizarea unor regiuni situate în puncte geostrategice a reprezentat prima măsură implementată de către Maria Tereza și Iosif al II-lea. În schimbul îndeplinirii sarcinilor militare, localnicilor li s-au recunoscut drepturile de proprietate, habsburgii intervenind minimal în reglementarea relațiilor dintre proprietatea comună și comunitate, prin intermediul unor fururi locale¹⁰. De asemenea, accentul se punea pe

valorificarea terenului arabil, pădurea nereprezentând un element de interes economic. Scopul măsurilor economice implementate ulterior, a fost de a introduce comunitățile grănicerești în circuit economic, nu întâmplător erau organizate periodic târguri, în vederea desfacerii produselor. Regimul economic din perioada habsburgică îi permitea grănicerului să aibă un trai decent, dar în același timp să-și respecte obligațiile fiscale față de autoritatea militară.

Așa cum am precizat, una dintre prioritățile Casei de Habsburg, a fost constituirea armatei imperiale formată din țărani proveniți din diferite regiuni ale imperiului. Trebuie să menționăm că acest obiectiv a avut o dublă rațiune: pe de-o parte întărirea autorității în raport cu marile puteri europene, iar pe de altă parte slăbirea influenței claselor nobiliare existente în general în imperiu și în particular în Transilvania. Ne vom axa cu preponderență asupra celui de-al doilea considerent, deoarece diminuarea autorității celor trei națiuni privilegiate a fost determinată indirect de dobândirea statutului de grănicer.

În cele ce urmează vom face referire la procesele de militarizare, acestea fiind deosebit de relevante pentru a înțelege factorii care au determinat recunoașterea comunităților de grăniceri ca entități relativ autonome. Dreptul asupra posesiunii individuale¹¹ și colective¹², a fost un element care a menținut într-o măsură variabilă autonomia acestei populații.

Maria Tereza va decide, din rațiuni de politică internă, pe care le-am menționat, dar și externă care vizau conflictele existente între Casa de Habsburg, Franța, Prusia și Imperiul otoman, militarizarea localităților situate în trei puncte geostrategice din nord-estul Transilvaniei, Valea Rodnei, Mureș-Sieu și Valea Bârgăului.

Trebuie precizat că austrieii au constituit regimente în tot imperiu, zona Mării Adriatice reprezentând limita vestică, iar Bistrița-Năsăud limita estică. În acest culoar s-au constituit regimente și în Slovenia, Croația, dar și în Banat¹³, sudul Transilvaniei¹⁴ și regiunea secuiască.¹⁵

a. *Constituirea Regimentului nr. 2 cu sediul la Năsăud. Implicații politice, economice și sociale*

Regimentul nr. 2 cu sediul la Năsăud, denumit începând cu anul 1848 *Districtul militar rodnean*, era format din batalioane, companii și plutoane; „Fiecare comună constituia o stațiune. Stațiunile militare erau unități de bază ale sistemului administrativ, prezentând importanță în legătură cu o serie întreagă de probleme juridice (repartizarea sesilor, efectuarea conșcripțiilor etc.)” (Valeriu Șotropa, 1975).

Inițial au fost militarizate 23 de comune, formându-se 20 de companii, 12 de infanterie și 8 escadroane (formate din dragoni sau călăreți), din anul 1781 intrând sub inci-

dența acestor măsuri și una dintre localitățile analizate în studiul de față, denumită și Rodna Nouă, actualul Șanț (recunoscută administrativ în 1773), constituită în urma unor procese de roire din comuna-mată, Rodna Veche.

În 1783 se finalizează procesele de militarizare, din regiment făcând parte 44 de localități cedate de magistratul bistrițean și de familia Bethlen. Drepturile și obligațiile grănicerilor erau înscrise într-o Patentă a Mariei Tereza, a cărei emiteră în 16 martie 1764, a determinat reiterarea stării de fapt preexistentă intrării Văii Rodna în cetatea Bistrița. Acceptarea sarcinilor circumscrise statutului de militar a determinat redobândirea drepturilor asupra proprietății, fiecare familie grănicerească având propria sesie¹⁶ și acces liber la averile comunale.

Hartă reprezentând cele 44 de comune foste grănicerești din districtul Năsăud :

Binchigiu, Bistrina Bârgăului, Budacul de Sus, Hordou (astăzi George Cosbuc), Feldru, Găureni, Gledin, Ilva Mare, Ilva Mică, Josenii Bârgăului, Leșu, Maier, Măgura Ilvei, Mărișelu, Mijlocenii Bârgăului, Mititei, Mocod, Monor, Morăreni, Mureșenii Bârgăului, Năsăud, Nepos, Parva, Poiana Ilvei, Poienile Zagrei, Prundul Bârgăului, Rodna, Ragla, Rebra, Rebrîșoara, Romuli, Runcul Salvei, Rușii Munți, Rusul Bârgăului, Salva, Sângeorz, Șanț, Ioana, Șieun, Șusenii Bârgăului, Suplai, Telciu, Tiha Bârgăului, Zagra.

Dar care erau concret obligațiile grănicerilor și criteriile în funcție de care se realiza înregimentarea? Localnicul trebuia să aibă între 17 și 50 de ani, să fie apt de luptă și, de asemenea, să poată îndeplini sarcini militare, economice și administrative¹⁷: „Dintre episoadele cele mai caracteristice care ilustrează istoria militară a regimentului năsăudean se menționează lupta de la Troppan din 1779 cu prusacii, cu turcii din 1778, dar și lungul șir al războaielor contra Franței napoleoniene” (Valeriu Șotropa, 1975).

Organizarea în cadrul regimentului nu a avut doar valențe militare, această suprastructură reprezentând în sine o realitate socială, economică și administrativă (de tip birocratic) controlată de autoritățile militare habsburgice.

Unele reglementări care vizau statutul de grănicer țineau seama de o serie de aspecte de ordin socio-economic. Regulamentul elaborat în 1766 de Maria Tereza conținea trei categorii de obligații ale grănicerilor și implicit drepturile asociate acestora. Prioritare erau sarcinile cu caracter militar, dar și cele de tip obștesc, dintre care enumerăm: obligația de a supraveghea granița, atât pe timp de pace, cât și în perioade de conflict, participarea la războaie desfășurate în afara țării, implicarea în executarea unor lucrări prin care se viza îmbunătățirea infrastructurii comunei și districtului etc.

În cadrul acestui demers, ne vom axa pe analiza celei de-a treia categorii de obligații grănicerești, fixate pe fondul unor reglementări cu semnificative implicații asupra structurii familiei. În vederea surprinderii acestei dimensiuni, vom face referire la statutul de grănicer analizat în strânsă corelație cu posesiunea individuală, cât și cu cea comunală sau colectivă.

Regulamentul din 1766 nu conținea reglementări în ceea ce privește organizarea familiei grănicerești, în schimb, se poate observa că îndeplinirea obligațiilor de tip militar, ca sarcină prioritară, nu se putea realiza decât în corelație cu o serie de cerințe economice

și sociale prin care se imprima comunităților militarizate stabilitate și coerență. Reconfigurarea familiei a reprezentat o măsură semnificativă adoptată în vederea atingerii acestui deziderat.

Trebuie să menționăm că familia grănicerească începând cu secolul al XIX-lea, s-a organizat în conformitate cu modelul grupului domestic extins din teritoriile sud-vestice¹⁸ ale imperiului, prezentând similarități și cu familia tulpină care se regăsește cu preponderență în spațiul Europei Occidentale. Gospodăria grănicerească reprezenta o deviere de la structura clasică de tip nuclear specifică spațiului românesc. Grupul domestic lărgit era condus de un *Pater* și o *Mater Familias*.

În interiorul acestei gospodării coabitau cuplul matcă, descendenții căsătoriți, pe ambele linii, numărul acestora depășind numai în situații excepționale 20 de membri. „Astfel, potrivit statisticilor pe anul 1830, existau la acea dată în districtul năsăudean 4.229 de familii, compuse în total din 34.875 persoane. Tot atunci, numărul perechilor căsătorite era de 6.844. Din aceste date rezultă și se pot stabili două împrejurări de fapt: 1. În medie, o familie era compusă din 8-9 persoane. 2. Numărul perechilor căsătorite (6.844) fiind mai mare decât al familiilor (4.229) înseamnă că în mai multe cazuri locuia în aceeași casă mai mult de o pereche căsătorită (două, sau eventual mai multe perechi)” (Valeriu Șotropa, 1975).

Tot Valeriu Șotropa menționează cazul unei familii de grăniceri condusă de Mihăilă Moldovan care în 1817 era formată din 24 de membri.

Rezidența cuplului căsătorit era preponderent de tip virilocal¹⁹ sau patrilocal, dar dacă în *Comuniunea de Casă* din care provenea fata nu existau bărbați, cuplul căsătorit se stabilea în gospodăria soției, grănicerul pierzând astfel dreptul asupra sesiei de origine. Femeia, chiar dacă rămânea în familia matcă, prelua numele soțului. Această formă de rezidență, uxorilocală sau matrilocală, era posibilă dacă în familia matcă a grănicerului existau suficienți moștenitori bărbați.

Tipul de moștenire și succesiune reprezintă un alt element prin care Comunionul de Casă se diferențiază de familia nuclear-egalitară. Succesiunea în cadrul grupului domestic extins era absolută, autoritatea fiind deținută de primogenitură sau de Tatăl de Familie, cu drept unic de posesiune asupra sesiei sau moșiei grănicerești²⁰ lucrată în comun de membrii *Comuniunii de Casă*. Dreptul primogeniturii pe linie masculină este definitoriu pentru familia „tulpină”, model ce se regăsește cu preponderență în spațiul Europei Occidentale. „Zonele reprezentative pentru acest grup domestic sunt regiunea Pirineilor (nordul Spaniei și sudul Franței), spațiul germanic și scandinav (cu excepții notabile în sud-estul Germaniei și pe litoralul Mării Nordului) și vestul Marii Britanii. În Peninsula Balcanică, acest model se întâlnește în Slovenia.” Într-o gospodărie nuclear-egalitară coabitează cuplul-matcă și descendenții necăsătoriți, în unele situații locuind în același perimetru și bunicii. Caracterul egalitar al moștenirii va determina fărâmițarea proprietății.

Dreptul de posesiune asupra sesiei grănicerești²¹ se moștenește de primul născut pe linie masculină, raporturile celorlalți descendenți cu proprietatea individuală se traduceau în termeni de uzufruct sau folosință. Membrii familiilor nou-constituite nu migrau din gospodăria matcă, așa cum se întâmpla în cazul tipului nuclear-egalitar, „moșia” soldatului menținându-și caracterul indivizibil și nefragmentat.

Pe parcursul analizei am utilizat termenii *feudă* și *moșie* pentru a desemna sesia grănicerească. În celelalte regiuni ale graniței toate gospodăriile beneficiau de o suprafață egală de pământ, în schimb în districtul năsăudean terenurile erau inegal distribuite. Această situație particulară a permis stratificarea gospodăriilor. Rațiunile care au favorizat creșterea inegalității economice au fost de ordin militar. Dacă într-o familie existau doar fete sau un număr foarte mic de descendenți pe linie masculină, era permisă comasarea sesiei soțului cu cea a soției și implicit,

treccrea celor înscriși în Comuniunea de Casă a celei de-a doua, în gospodăria soțului. În schimb, într-o gospodărie foarte numeroasă, cu mulți descendenți în măsură să asigure serviciul militar, suprafața de pământ rămâne constantă și insuficientă pentru a asigura subzistența membrilor săi. În aceste condiții, grănicerul era obligat să muncească cu ziua în gospodăria unui mijlocăș.

Valeriu Șotropa a menționat și alte situații specifice care au determinat autoritățile să adopte o serie de strategii necesare în vederea îndeplinirii serviciului militar. *Ordonanța din 7 ianuarie 1808* reprezintă obiectivarea acestor măsuri, dar și expresia intervenționismului etatist în chestiuni familiale.

Adopția, ca strategie adoptată în absența moștenitorilor, a fost o practică curentă în perioada Graniței Militare. Puteau fi adoptați provincialiști (jeleri, mineri) care nu prestau serviciu militar, dar și grăniceri, în anumite situații²². De asemenea, un jeler putea fi înscris pe sesia unei văduve fără moștenitori.

b. Regimul proprietății individuale și colective

În comunitățile militarizate recunoașterea dreptului de folosință asupra posesiunii individuale sau colective a fost condiționat de îndeplinirea sarcinilor militare. În vederea asigurării unui trai decent, grănicerii pe lângă satisfacerea nevoilor membrilor Comuniunii de Casă, mai puteau valorifica produsele obținute în cadrul gospodăriei, pe piețele organizate cu ocazia târgurilor. Pe acest fond, scopul sistematizării agriculturii a fost de a permite trecerea de la sistemul economic feudal de tip autarhic bazat pe autoconsum, la cel capitalist²³, posibil în măsura existenței cerealelor-marfă.

În strânsă corelație cu dezvoltarea intensivă a agriculturii, au fost măsurile de sistematizare și reorganizare a spațiului. „Procesul de adunare a gospodăriilor risipite în vetre mai compacte, pe axe morfologice principale sau secundare, a avut la bază câteva ordonanțe imperiale prin care românii

Casă grănicerească din comuna Șanț

Casă grănicerească din comuna Șanț

risipiți în spațiul grăniceresc au fost obligați să se adune în vetre” (Mircea Mureșianu, 2002).

Valeriu Șotropa a făcut o observație foarte interesantă în lucrarea menționată: „Agricultura era principala ocupație a grănicerului care conferea comunităților fixitate în spațiu” (Valeriu Șotropa, 1975).

Interesul pentru agricultură a avut o dublă rațiune. Fixarea gospodăriilor și concentrarea lor în zona vetrei permiteau o mobilizare mai rapidă a grănicerilor în vreme de război. Pe de altă parte, practicarea intensivă a agriculturii a permis creșterea productivității și implicit a capitalului.

Averea comunală era formată din bunuri cu caracter imobiliar, dar și din păduri și pășuni care reprezentau reminiscențe ale unui sistem devălmaș specific obștilor sătești.

În anul 1770 are loc prima împărțire a munților între cele 44 de comune care formau regimentul, iar între anii 1795 și 1796, munții revendicați au fost înregistrați în cărțile funciare.²⁴ Ultima împărțire s-a realizat în 1808. Juzii²⁵ sau primarii au fost însărcinați de autoritățile militare să se ocupe de gestionarea averii comunale, fapt ce denotă că aceste comunități funcționau în conformitate cu o normativitate de tip obștesc, chiar dacă organele locale aveau doar atribuții executive, în esență, aceste structuri comunitare și-au menținut modul de organizare. În absența unui regim devălmaș, comunitățile s-ar structura diferit, ceea ce ne îngăduie o primă observație în ceea ce privește intervenționismul statal în viața economică a comunității. Casa de Habsburg, fiind interesată în primul rând de cerealele-marfă, a vizat prin decretele sale, proprietatea grănicerească individualizată la nivel de gospodărie și într-o măsură mai mică pădurea și pășunea, care nu prezentau un interes economic semnificativ. Astfel, comunitățile și-au menținut din specific, contactul cu economia de piață nemodificând semnificativ regimul proprietății colective.

Prin măsurile adoptate în domeniul forestier, habsburgii au urmărit conservarea și protejarea pădurilor asupra cărora grănicerii aveau drept de uzufruct. *Ordonanța silvică*

din 1781 a avut ca scop, prin instituirea unei structuri administrative de tip silvic formată dintr-un paznic, un supraveghetor și un inspector de păduri, reglementarea sistemului de exploatare, cultivare și tăiere a terenurilor forestiere de pe întreg cuprinsul Regimentului nr. 2. În intervalul 1762-1851²⁶ au fost elaborate trei acte normative prin care se viza proprietatea asupra pădurilor deținută în indiviziune de către membrii comunităților grănicerești. Prima încercare de formalizare²⁷ a accesului la proprietate a fost, așa cum am mai menționat, *Ordonanța silvică din 1781*. În schimb, prin *Ordonanțele din 1824 și 1839* începe procesul de reglementare formală²⁸ a regimul proprietății colective, concretizat printr-o limitare parțială a accesului membrilor comunității la pădure²⁹.

Efectele demilitarizării asupra proprietății. Scurtă prezentare a procesului

Pe fondul unor semnificative mutații cu caracter social, politic și economic care au avut loc în Transilvania la sfârșitul secolului al XVIII-lea și la mijlocul secolului al XIX-lea, în 22 ianuarie 1851 se desființează Granița Militară. Petiția valahilor din Transilvania (1791)³⁰ și Revoluția pașoptistă antihabsburgică reprezintă încercări ale românilor din Transilvania de afirmare național-politică și economică. În urma legii elaborate în 1850, grănicerii au dobândit drepturi depline asupra proprietății, fiind scutiți și de robotele erariale³¹. Un an mai târziu, comunitățile constitutive regimentului au fost transpuse autorității civile. În intervalul 1851-1871 s-au produs o serie de schimbări cu un impact semnificativ asupra averilor comunale și a fondurilor constituite în perioada Graniței Militare. Dreptul de a folosi în devălmășie pădurile și pășunile a fost restrâns, iar în vederea administrării terenurilor forestiere, a fost instituit Oficiul silvic cu sediul la Năsăud sau Oficiul silvan cezaro-regesc, personalul fiind plătit din Fondul de Provente constituit

în anul 1766 cu scopul acoperirii cheltuielilor interne administrative. De asemenea, pentru a asigura uniformele grănicerești, a fost înființat, în 1830, Fondul de Mondire. Sumele necesare proveneau, pe de-o parte din veniturile obținute de comune, iar pe de altă parte din cele obținute de statul austriac în urma arendării unor proprietăți forestiere. După desființarea Graniței Militare, *Fondul de Mondire* a răspuns unor nevoi culturale, devenind *Fond de Stipendii*³². Administrarea fondurilor grănicerești³³ de către comune și redobândirea drepturilor istorice asupra proprietății forestiere au constituit o parte din revendicările foștilor grăniceri. În 1871 Franz Josef rezolvă parțial această situație, argumentând că, în perioada anterioară anexării cetății săsești, satele de pe Văile Bârgăului și Mureș-Șieu au fost iobage, excepție făcând comunele Nășfalău, Sântioara și cele din Valea Rodnei, condiții în care, în absența unei legitimități istorice, pădurile și drepturile regaliene ale comunităților vor fi atribuite fiscului.

Odată cu trecerea pădurilor³⁴ și pășunilor în proprietatea comunelor Nășfalău, Sântioara, dar și în cea a celor situate pe Valea Rodnei, s-a constituit în 1888 Comisia Administrativă a Pădurilor Grănicerești³⁵. Un alt moment semnificativ în evoluția proprietății forestiere l-a reprezentat înființarea în 1890 a Direcției Silvice Bistrița-Năsăud. Pădurile situate la distanțe mari de comunele foste grănicerești erau gestionate de această nouă structură administrativă. „Existau în această perioadă trei categorii de proprietari: Direcția silvică, pentru pădurile mai depărtate de comune (cumulative), Comunele proprietare a pădurilor comunale constituite din arborete accesibile situate în apropierea localităților, săteni, proprietarii pădurilor țărănești (porțiuni mici de arborete situate în general lângă terenurile agricole și fânețe).” (Extras dintr-un document oficial) Direcția Silvică Bistrița-Năsăud administra 161 231 de hectare de pădure, din această suprafață 117 574 hectare aparțineau celor 44 de comune foste grănicerești.

Până la sfârșitul secolului al XIX-lea n-au existat reglementări în esență formale care

să modifice semnificativ regimul proprietății colective, raporturile individului cu bunul obștesc fiind fixate preponderent cutumiar. În absența unor planuri de exploatare, localnicul putea să valorifice neorganizat proprietatea comună, în funcție de nevoile sale. Punerea în cultură a unei suprafețe de pădure defrișată reprezintă rezultatul unui intervenționism neorganizat, reglementat cutumiar. Până la intrarea în vigoare a Codului Silvic Românesc în 1920, s-a realizat un singur amenajament forestier, în anul 1906, urmând ca după uniformizarea legislativă să se mai întocmească o serie de scheme și planuri de acest tip (în anul 1925).

Odată cu naționalizarea pădurilor, în urma decretului 204/19.04.1947 amenajamentele silvice elaborate începând cu anul 1949 au fost gândite în conformitate cu o schemă rațională de exploatare: „regim, compoziție-țel, exploatabilitate, ciclul de producție, tratamente” (*Extras dintr-un document oficial*). Următoarele reamenajări s-au realizat în anii: 1963, 1973, 1983.

Redobândirea proprietății comune. Cazul comunelor Șanț și Rodna

În cele de mai sus am prezentat evoluția istorică a proprietății forestiere din cele două comune situate în fostul District grăniceresc rodnean. Analiza a fost preponderent descriptiv-istorică dublată de o surprindere punctuală a măsurilor adoptate atât în perioada patriatului săsesc cât și în cea habsburgică, care au reconfigurat într-o mică măsură regimul proprietății colective.

Substituirea cutumei cu norma juridică reprezintă expresia intervenționismului etatist obiectivat într-un sistem de măsuri menit să confere proprietății colective un caracter unitar.

În esență, putem vorbi de două procese specifice de formalizare a proprietății colective. Analizând contextual regimul terenurilor forestiere din cele două comune, am putut observa că în perioada habsburgică, scopul instituirii normelor forestiere cuprinse în Ordonanțele silvice menționate pe parcursul

analizei, a fost de a proteja și asigura continuitatea pădurii. Trebuie să precizăm că decretul imperial din domeniul forestier nu limita decât într-o foarte mică măsură accesul comunității la bunul devălmaș, localnicii raportându-se la un sistem cutumiar în vederea reglementării regimului averii comunale.

Pe acest fond, regulile impuse de autoritățile militare austriece în domeniul forestier n-au determinat o diminuare semnificativă a autorității cutumelor.

Odată cu uniformizarea legislativă, în urma intrării în perioada interbelică a proprietății forestiere a comunităților din Valea Rodnei sub incidența Codului Silvic Românesc, accesul la proprietate a fost raționalizat și reglementat normativ, pe fondul instituirii unor amenajamente silvice care nu mai permiteau intervenția neorganizată a localnicilor.

Reglementări normative postdecembriste. Cazul pădurilor din comunele Șanț și Rodna

Terenurile forestiere din cele două comune care au aparținut Regimentului nr. 2 de

graniță au intrat sub incidența unei legislații forestiere menite să confere regimului proprietății colective din întreg spațiul românesc un caracter unitar³⁶. Istoriile locale, cadrele cutumiare diferite, au determinat forma (obște, composoriat, Comunitate de Avere) sub care s-au reconstituit proprietățile după 1989. Elaborarea unei legislații forestiere unitare, fără a ține cont de variabilitățile locale, a blocat sau a îngreunat în anumite zone³⁷ procesele de retrocedare. Chiar dacă în legile forestiere se menționează că există mai multe tipuri de proprietăți colective, liderii formali sau informali care au inițiat procesele de retrocedare în comunitățile cu drepturi de proprietate asupra pădurii au elaborat statutele prin care se reglementează regimul terenurilor forestiere, în conformitate cu norme juridice neparticularizate în funcție de specificul comunitar.

În urma aplicării Legii Fondului Funciar (Legea 18/1991) și a Legii Lupu (Legea 1/2000), în județul Bistrița-Năsăud au fost retrocedate următoarele suprafețe de pădure :

Total fond forestier	191 104 ha
Fond forestier proprietate publică a statului	35 294 ha
Fond forestier proprietate publică a unităților administrativ-teritoriale (municipii, orașe, comune).....	137 149 ha
Fond forestier proprietate privată a persoanelor juridice (composorate, asociații de proprietari, unități de cult și unități de învățământ)	2 924 ha
Fond forestier proprietate privată a persoanelor fizice	15 737 ha

Rodna Nouă denumită comuna Șanț odată cu Reforma agrară din 1925, deține o suprafață de 6 100 hectare de pădure comună, dintre care 480 hectare au fost retrocedate în anul 2000 în urma aplicării Legii Lupu. Terenurile forestiere din comuna Șanț fac parte din fondul unităților publice administrative-teritoriale, în urma aplicării legilor menționate fiind retrocedate comunelor, municipiilor și orașelor 137.149 hectare de pădure. Cârlibaba : „A 45-ea a fost Cârlibaba care s-a înființat după reforma administrativă, când de fapt Cârlibaba era încă un cătun al comunei Șanț la început. De asta avem și

litigii foarte mari. Eu am un proces de 6 ani cu Cârlibaba pentru retrocedarea pădurilor de acolo... Deci noi avem pe raza comunei Șanț 6.100 hectare de pădure comună, avem vreo 480 hectare pădure retrocedată cu Legea 1 și Legea 11 la persoane fizice, iar pe raza comunei Cârlibaba, care, de fapt, inițial au fost pe raza comunei Șanț sunt 4.600 de hectare dintre care 500 ni le-au retrocedat că avem în ocolul Șanț. O suprafață de vreo 380 de hectare le-au retrocedat lor, care am tăcut și le-am lăsat că am zis ca și ei să aibă că e pe raza comunei lor și o bucată de imaș care s-a despădurit între

timp. Mai avem vreo 3.800 de hectare de căpătat cu 500, 4.300 tot avem” (C. M, primar comuna Șanț). Actualmente, Cârlibaba face parte din județul Suceava.

În vederea descrierii regimului proprietății colective din comunele Șanț și Rodna, nu este suficient să ne raportăm la reperatele formal-juridice, deoarece drepturile de proprietate asupra terenurile forestiere, care au aparținut *de facto*, în perioada Graniței militare comunităților grănicerești și ulterior, după demilitarizare, comunităților foste grănicerești au și o legitimitate istorică.

În cadrul demersului empiric am urmărit, pe de-o parte descrierea regimului proprietății comune, iar pe de altă parte, mecanismele prin care respondenții își legitimează dreptul asupra bunului devălmaș. Ne referim la reperate necircumscrise unei scheme juridice care subsumează o serie de norme formale cuprinse în legislații forestiere și statute elaborate în perioada postdecembristă. Trebuie menționat că legitimitatea istorică a dreptului de proprietate nu se reflectă social decât în discursul unor lideri formali și informali care au fost preocupați de chestiunea retrocedării pădurii. „Da, din moși strămoși eram. Dom'le am moștenit-o. A fost atuncea pentru drepturile grănicerești la Viena și de aia ne-au pus în posesie și cu pădurea, cu proprietatea; asta toată e pădurea mea – înainte nu, dacă tăiai un lemn, dom'le era mare bai” (N. V. 70 ani, pensionar, comuna Șanț). Respondenții care nu au fost implicați în procesele de retrocedare și actualmente în cele decizionale nu se raportează istoric la dreptul de proprietate, reprezentările asupra proprietății nefiind cristalizate în jurul tradiției de tip grăniceresc care legitimează existența pădurii comunale.

În alte comunități analizate din Țara Vrancei și Valea Almăjului din județul Caraș-Severin, există două structuri administrative specifice, obștea și Comunitatea de Avere: „Prin Comunitatea de Avere înțelegem modul specific de organizare a proprietății din zona Banatului de munte, care a aparținut fostei granițe militare austriece. În acest caz, o parte a fostei proprietăți a împăratului Austriei,

aflată în folosința satelor care alcătuiau granița militară, devine, după desființarea acesteia, proprietatea satelor din fosta graniță și este organizată și exploatată comunitar. Această proprietate inclusă în Comunitatea de Avere, se referă în primul rând la păduri” (Popa Monica, 2007). Comunitatea de Avere s-a înființat în 1879, ulterior constituirii dualismului austro-ungar. Această suprastructură cu sediul în Caransebeș, gestiona toate terenurile forestiere asupra cărora grănicerii din Regimentul nr. 13 aveau drept de folosință³⁷. După Revoluție, Comunitatea de Avere s-a reînființat, actualmente administrând proprietăți imobiliare, procesele de retrocedare a terenurilor forestiere nefinalizându-se, pădurea este în continuare gestionată de ocoale silvice de stat.

La fel ca și Comunitatea de Avere din Banat, obștea vrânceană s-a constituit în urma aplicării Legii Lupu, la nivel de localitate. Obiectul de activitate al celor două structuri administrative îl constituie pădurea care a aparținut comunităților grănicerești și obștii vrâncene. Cele două instituții, comunitare și regionale, reglementează regimul proprietății colective, fixând implicit drepturile și obligațiile circumscrise statutului de coproprietar.

În Valea Rodnei, din județul Bistrița-Năsăud, nu există o astfel de structură administrativă, ci o asociație, a comunelor grănicerești, înființată după Revoluție, în virtutea unei legitimități istorice, dar a cărei autoritate în gestionarea pădurii nu este recunoscută de instanțe juridice. Pădurea comunală este administrată de un ocol silvic privat constituit la inițiativa primăriei, al cărui personal este remunerat din veniturile obținute din exploatarea terenurilor forestiere. Primăria este cea care face licitațiile, stabilind în parteneriat cu ocolul silvic cota-parte de masă lemnoasă care revine anual fiecărei familii: „Asociația aceasta a comunelor grănicerești este o urmare a unor alte forme din timpul regimentului. În timpul regimentului s-au creat 2 fonduri: fondul de stipendii și fondul de mondie. Aceste fonduri au provenit fie din taxe de arendare a unor terenuri ș.a.m.d. Centrul de stipendii

era folosit, din dreptul de cârciumărit pentru sosirea tinerilor meritoși în facultăți. Urmașa a fondurilor de mondire [?] se pare că a fost Asociația Comunelor Grănicerești formată după desființarea regimentului. În 15 ianuarie 1851, prin decretul dat de împărat, se desființează cu muștruirile de rigoare respective. Și ce se întâmplă? În timpul graniței și înainte, erau bunuri care se foloseau în comun. Erau așa numite bunuri comunale care se foloseau de obștile sătești” (L. P., profesor, comuna Rodna).

La nivel formal, primăria reprezintă instituția care se ocupa strict de administrarea proprietății în colaborare cu ocolul silvic privat, în schimb social, comunitatea legitimează dreptul acestei structuri asupra proprietății. „Dar eu mă refeream la... Am înțeles că aici există o pădure care aparține tuturor localnicilor, adică nu proprietate personală. Să zici că eu sunt proprietarul ei, toată lumea este proprietară. Nu știi! Nu știți, nu? Fiindcă fiecare pădure e gestionată de un ocol silvic, de o primărie, și nu pot să fie” (M. M., 21 ani, student, comuna Șanț). Din spusele localnicilor fără funcții administrative, se poate observa că a gestiona presupune din perspectiva acestora drepturi asupra proprietății: „Da, întrebarea era despre pădurea comună. Aa, nu, noi la aia nu suntem, nu figurăm. Aia e a comunei. Așa scrie, proprietatea comunei. E trecută în actele comunei” (M. O., 46 ani, tâmplar și M. C. 37 ani, casnică, comuna Șanț). Primăria reprezintă structura administrativă care gestionează în colaborare cu ocolul silvic privat pădurea comună.

Această situație este determinată de absența unei reglementări cutumiare a drepturilor de proprietate, care să permită localnicilor o legitimare a dreptului de proprietate în afara sferei formal-juridice. Pe de altă parte, confuzia este generată și de neangrenarea formală a coproprietarilor în procesele de administrare și implicit în cele decizionale, fapt care a creat o serie de ambiguități reflectate în modul în care se poziționează aceștia în relația cu proprietatea colectivă. În absența reperelor cutumiare istoric-legitimatoare, localnicii gândesc raporturile cu bunul devălmaș în termenii impuși de actori

sociali care își desfășoară activitatea în cadrul primăriei sau ocolului silvic privat. Lipsa de „control” asupra resursei forestiere, frecvent evocată de respondenți, traduce diferențele existente între reprezentările construite în jurul proprietății individuale și colective. A fi „stăpân” pe bun se obiectivează socialmente în existența unei conștiințe a drepturilor și obligațiilor care rezidă în urma deținerii: „ceva sa fim stăpâni pe obiectu’, pe lucru, pe dreptul acela” (M. C. 37 de ani, casnică, comuna Șanț).

Normele formal-juridice care reglementează actualmente regimul terenurilor forestiere reprezintă măsura lipsei de control pe care coproprietarul neimplicat în procesele de gestionare o resimte în relația cu proprietatea colectivă, pe de o parte, și măsura controlului deținut de diferite categorii socio-profesionale³⁹ care beneficiază diferențiat de resursa forestieră, pe de altă parte. Un lider formal întrebat fiind despre gradul de implicare a comunității în chestiunea proprietății, ne-a relatat: „Au întrebat de proprietatea, de pădurea comună? S-au interesat de ea? Nu, pentru ca eu le aduc la cunoștință – uite am câștigat încă o data procesul, am avut curate. Deci eu îi informez în permanență și asta o spun din punctul meu de vedere, ce fac eu la Șanț. Acum, alții ce fac nu știu, nu mă interesează. Deci eu colaborez cu...” (C. M., primar comuna Șanț).

Pe acest fond, primăria și ocolul silvic privat, care asigură baza legală a drepturilor de proprietate sunt considerate de către comunitate, ca fiind proprietare *de facto*. În afara acestor structuri administrative, nu există alte mecanisme de recunoaștere socială și simbolică a dreptului de proprietate. Primăria, ocolul privat și patronii reprezintă singurele repere la care localnicii se raportează, reprezentările asupra proprietății comune nefiind construite în jurul unei conștiințe⁴⁰ a dreptului istoric asupra proprietății. Beneficiile rezultate în urma deținerii unui bun constituie singura măsură a dreptului de proprietate. „Da. Ei o exploatează, o scot la drum auto. Iar cetățeanul se duce, se duce și plătește la pădurar. Pădurarul în ocolul silvic plătește la patron. Dacă omul

are nevoie de lemn, îl folosește el, dacă nu, bineînțeles îl vinde la patron, tot la patron” (P. I., 56 ani, membru consiliu local; P. E., 50 ani, comuna Șanț).

Această reprezentare este determinată de rupturile existente între actorii sociali cu drepturi sau fără drepturi asupra proprietății care beneficiază diferențiat de resursa forestieră, în funcție de status social, capital simbolic și material. Normele juridice⁴¹ stipulate în legislația forestiera⁴² și în statutele elaborate pe baza acesteia creează controlul pe care angajații primăriei, ai ocolului silvic privat îl au asupra resursei forestiere. Cu alte cuvinte, se recunoaște și se reglementează formal un drept care nu există în conștiința oamenilor, drepturile asupra proprietății fiind deținute *de facto* de cei care au control asupra resursei forestiere (angajați ai primăriei și ocolului silvic privat, patroni), statutul acestora permițându-le să aibă acces la proprietate. Chiar dacă există instanțe statale care recunosc juridic drepturile de proprietate ale comunității în virtutea unei legitimități istorice, la nivel social statutul de proprietar se definește în relația cu controlul⁴³ și nu cu o tradiție de tip grăniceresc.

Concluzii

În urma cercetărilor realizate în comunele Șanț și Rodna din județul Bistrița-Năsăud, dar și în comunități din Țara Vrancei și Banat, s-a putut observa o mare variabilitate a raportării la proprietatea colectivă. Poziționările specifice în relația cu bunul devălmaș conduc la concluzia ca nu putem vorbi de un tip unic de proprietate, ci de o tipologie a proprietății colective românești. Eterogenitatea reprezentărilor cristalizate în jurul bunului comun este determinată istoric de o serie de tradiții circumscrise unor spații al căror profil cultural poartă amprenta imixtiunilor de ordin politic, social și economic.

Ceea ce diferențiază semnificativ cele trei tipuri de proprietate existente în Banat, Țara Vrancei și Bistrița-Năsăud este prezența unor instituții specifice, obștea și Comunitatea

de Avere, reînființate în perioada postdecembristă, în vederea gestionării terenurilor forestiere. Inițiativa de constituire a acestor structuri administrative a avut o legitimitate socio-istorică care se exprimă în cazul obștii și Comunității de Avere, în termenii unor tradiții obștești și grănicerești marcate de discontinuități și reconfigurări. Exemplul pădurilor comunale din Șanț și Rodna relevă că și în interiorul Graniței militare a existat o semnificativă variabilitate a tradițiilor locale, ceea ce a determinat într-o mare măsură forma sub care s-au constituit, după Revoluție, proprietățile comunităților foste grănicerești din Bistrița-Năsăud. În Banat, constituirea Comunității de Avere, în urma desființării Graniței militare, și menținerea acestei suprastructuri până în anul 1952 au determinat un alt tip de raportare a comunităților foste grănicerești, din regiunea Banatului, la proprietatea colectivă.

Vrâncenii își legitimează dreptul asupra proprietății în termenii unei tradiții de tip obștesc care a imprimat comunităților studiate o conștiință a dreptului reflectată și înțeleasă socialmente ca „ceva ce este al nostru”. Această obiectivare exprimă raporturile cu proprietatea devălmașă, atât ca posesiune cât și ca element identitar. Ceva ce e al nostru relevă dincolo de beneficiile⁴⁴ pe care vrânceanul le obține și o poziționare care presupune o valorizare identitară a proprietății. Controlul resursei forestiere, beneficiile obținute datorită accesului la informații, relații și infrastructură reprezintă pentru coproprietarii din Valea Rodnei măsuri ale dreptului, aceste elemente fiind secundare în reprezentările vrâncenilor.

În urma demersului empiric și prin analogie cu alte forme de proprietate colectivă pe care le-am menționat pe parcursul analizei, am putut observa că pentru înțelegerea semnificațiilor pe care coproprietarul le atribuie proprietății, este necesar să avem în vedere dinamica reprezentărilor cristalizate în jurul bunului devălmaș, surprinsă contextual, prin raportare la elemente de tip politic, economic și social care au determinat reconfigurarea regimului proprietății și implicit variabilitatea înțelegerii statutului de proprietar.

Note

1. Din comuna Șanț fac parte satele Șanț și Valea Lungă.
2. Obiectul proprietății comune este pădurea comunală, regimul acesteia fiind reglementat de ocoale silvice de stat sau private, membrii comunității fiind proprietari în indiviziune.
3. Dîjmă și clacă, sarcini specific feudale.
4. Principe al Transilvaniei între anii 1630-1648.
5. Nobiliară.
6. O altă denumirea pentru Valea Rodnei.
7. Acestea erau conduse de juzi care se individualizează în raport cu restul comunității pe fondul nevoilor de organizare internă și de apărare generate de contactul cu populațiile migratoare.
8. Împărăteasă a Austriei în perioada 1717-1780.
9. Împărat în intervalul istoric 1765-1790.
10. Cazul juzilor confirmați de către austrieci ca instanțe de control comunitar.
11. Ne referim la terenuri arabile și fânețe.
12. Formată din terenuri forestiere.
13. În Banat a fost înființat Regimentul nr. 13 cu sediul în Caransebeș.
14. În comuna Orlat a funcționat Regimentul nr. 1.
15. În Odorheiu Secuiesc și Sfântu Gheorghe au fost înființate Regimentele nr. 2 și nr. 11.
16. Lot de pământ, proprietatea familiei grănicerești.
17. De supraveghere a graniței, de asigurare a transportului, curieratului etc.
18. Croația și Slovenia.
19. Cuplul căsătorit se stabilea în gospodăria soțului.
20. Denumită și feudă grănicerească formată din terenuri arabile.
21. Sesia grănicerească era formată din teren arabil, pădurea și pășunea fiind folosite comunitar, în devălmășie, localnicii având dreptul de uzufruct asupra acestora.
22. Dacă în familia din care provenea grănicerul erau suficienți bărbați, adopția putea avea loc.
23. În acest sens ne referim la capitalismul de tip comercial.
24. Scopul introducerii Cărții funciare a fost de a preveni eventualele litigii între familiile grănicerești sau între comunele regimentului.
25. Chiar dacă juzii au fost însărcinați de către autoritățile habsburgice să gestioneze averea devălmașă, comunitățile și-au menținut din specific, măsurile adoptate de austrieci au vizat asigurarea continuității pădurii și nu reconfigurarea regimului devălmaș.
26. Granița Militară a fost constituită în 1762 și desființată în 1851. Cele trei ordonanțe silvice au fost adoptate în acest interval istoric.
27. În perioada de început a Graniței militare nu putem vorbi propriu-zis de o formalizare a regimului averii comunale, grănicerii beneficiind de o cantitate de lemn care acoperea atât nevoile gospodăriei (de foc și construcție), cât și pe cele de vânzare, neexistând nici o limitare formală a accesului.
28. Prin reglementare formală avem în vedere normativitatea juridică specific habsburgică.
29. Se instituie un plan de tăiere.
30. Petiția a fost înaintată împăratului Leopold al II-lea. Una dintre cererile formulate de reprezentanții elitei transilvănene, a fost redobândirea drepturilor asupra proprietății.
31. Obligație în muncă pe care grănicerul o avea față de stat.
32. Din acest fond grănicerii sau descendenții acestora primeau burse școlare.
33. Ne referim la Fondul de Provente, Monture, dar și la cele ale școlilor comunale finanțate din banii grănicerilor.
34. Au trecut sub formă de pădure comunală.
35. O structură administrativă de tip cumulativ care administra terenurilor forestiere ale comunităților foste grănicerești.
36. Norma juridică reprezintă expresia formalizării regimului de administrare a proprietății colective, iar caracterul unitar al acestuia presupune ascultarea de aceleași reguli.

37. Cazul Comunității de Avere din zona Banatului de munte. În aceasta regiune, pădurea s-a retrocedat mult după aplicarea Legii 247 din 2005.
38. Comunitatea de Avere gestiona 145.000 ha. deținute de 94 de sate.
39. Ne referim în special la patroni, dar și la cei angrenați în structurile administrative care se bucură de o serie de beneficii salariale.
40. Conștiința dreptului se obiectivează în existența unor reprezentări despre beneficiile și obligațiile care rezidă în urma deținerii unui bun.
41. Inalienabilitatea bunului devălmaș, imposibilitatea ieșirii din indiviziune, acordarea de drepturi egale pentru toți membrii comunității etc.
42. Legea Lupu și Legea 247 din 2005.
43. Acesta presupune posibilitatea de a valorifica resursa forestieră.
44. Ne referim la cantitatea de lemn de foc și de construcție pe care o primesc coproprietarii anual.

Bibliografie

- Maior, Liviu. (2002). *Habsburgi și români. De la loialitate dinastică la identitate națională*, București : Editura Enciclopedică.
- Mureșianu, Mircea. (2002). *Districtul grăniceresc năsăudean (1762-1851). Studii de geografie istorică*, Cluj-Napoca : Presa universitară clujeană.
- Popa, Monica. (2007). *Obștea și Comunitatea de Avere*. Studiu comparativ, în *Analele Universității Spiru Haret, seria psihologie-sociologie*, 3-4.
- Porcius, Florian. (2005). *Istoricul ținutului grăniceresc al Năsăudului*, Cluj-Napoca : Editura Napoca Star.
- Șotropa, Valeriu. (1975). *Districtul grăniceresc năsăudean și locul său în lupta pentru progres social și libertate națională a românilor din Transilvania*, Cluj-Napoca : Editura Dacia.

Primit la redacție : octombrie 2008